

Rapport

Juni 2015

Det handlar om frihet – Stärk insatserna mot våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck

Delrapport från Folkpartiet liberalernas
jämställdhetsarbetsgrupp



Förslag i korthet

1. Jourverksamhet för våldsutsatta är en del av det samhälleliga åtagandet, oavsett om jourerna drivs i offentlig eller ideell regi. Därför ska alla kommuner ha samverkan med en lokal jour, antingen i den egna kommunen eller i närområdet, och ge den ekonomiskt stöd.
2. Öka de samlade stats- och kommunanslagen till kvinno- och tjejjourer. Gör en bred översyn, i samverkan med företrädare för jourerna, för att skapa ett mer långsiktigt och enhetligt system där kvinno- och tjejjourer i hela landet får mer likvärdiga förutsättningar.
3. Skärp lagen så att varje kommun får ett uttalat ansvar att analysera behovet av tillfälliga boenden (t.ex. skyddade boenden och jourlägenheter) för våldsutsatta och deras anhöriga.
4. Inför ett särskilt anslag i statsbudgeten så att kommuner kan skapa fler jourlägenheter och platser på skyddade boenden. Det kan ske genom att fler lägenheter reserveras inom det kommunala bostadsbeståndet, avtal med privata fastighetsägare eller köp av lägenheter.
5. Öronmärk statliga resurser för att tillgänglighetsanpassa befintliga jourlägenheter och skyddade boenden.
6. Förbättra insatserna för barn som behöver bo i jourlägenhet eller skyddat boende. Det kan handla om att se till att de tillfälliga boendena är barnvänliga till sin utformning, men det handlar också om så enkla saker som att fler barn kan behöva få skolskjuts från sin tillfälliga bostad för att kunna gå kvar i sin vanliga förskola eller skola.
7. Bygg ut Kvinnofridslinjen till ett nationellt hjälpnummer i 11-serien. Behåll det väletablerade begreppet Kvinnofridslinjen men komplettera detta i marknadsföringen med ett mer samlande begrepp som vänder sig till alla, oavsett kön eller ålder.
8. Skärp reglerna om kontaktförbud. Elektronisk fotboja ska normalt utdömas vid utvidgat kontaktförbud. Fotboja måste kunna beslutas utan att gärningsmannen först brutit mot ett kontaktförbud. Även området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – ett kommunalt vistelseförbud.
9. För den som döms för grova eller upprepade brott mot närstående ska det alltid finnas behandlingsprogram under fängelsetiden för att bryta det destruktiva beteendemönstret. Den som vägrar delta i behandlingsprogram ska inte vara aktuell för villkorlig frigivning efter två tredjedelar av fängelsetiden.

10. Skapa ett nationellt hjälpnummer för den som söker hjälp för sitt eget våldsagerande i nära relationer. Detta hjälpnummer ska, i likhet med dagens Kvinnofridslinjen, vara bemannat dygnet runt och ska fungera som en kontaktpunkt med möjlighet att slussa vidare till exempelvis socialjour eller kurator.
11. Inför ett örönmärkt statsbidrag för stödverksamheter riktade till den som är motiverad att bryta ett destruktivt beteende i relationer. Satsa på mer forskning kring insatser som syftar till att våldsutövare förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.
12. Inför en uttrycklig bestämmelse i socialtjänstlagen om att alla kommuner ska ha kompetens att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, och ge hjälp åt personer som hotas av sådant våld och förtryck.
13. Förbättra yrkesutbildningarna. Alla som studerar till exempelvis sjuksköterska, socionom, psykolog, polis, jurist eller lärare ska ha adekvat kunskap om våld samt hedersrelaterat våld och förtryck.
14. Avskaffa de sista undantagen i förbudet mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap. Utomlands ingångna barnäktenskap, tvångsäktenskap eller fullmaktsäktenskap ska aldrig kunna erkännas i Sverige. Kriminalisera försök till vilseledande till tvångsäktenskapsresa.
15. Bygg ut samhällsorienteringen till nyanlända och ge den en tydlig jämställdhetsprofil. Pröva möjligheten att göra undervisningen obligatorisk att delta i för flyktingar och andra skyddsbehövande samt för den som invandrat till Sverige på grund av en kärleksrelation.

Förord

Denna rapport har tagits fram av den jämställdhetspolitiska arbetsgruppen inom ramen för Folkpartiets välfärdskommission. Arbetsgruppen består av Gulan Avci, Stockholm (ordförande), Anton Wemander Grahm, Malmö, Hanna Håkanson, Lund, Maria Nilsson, Göteborg, Carina Sándor, Skinnskatteberg, Jens Sundström, Luleå, Anna-Karin Wyndhamn, Göteborg, Suzanne Åkerlund, Halmstad och Martin Ängeby, Bromma. Gruppens sekreterare är Martin Andreasson.

Vår rapport handlar om våld i nära relationer och om hedersrelaterat våld och förtryck. Dessa former av brottslighet angår hela samhället, begås av både män och kvinnor, förekommer i både olikkönade och samkönade relationer och kan ha både kvinnor och män som offer. Men det finns omfattande belägg för att de flesta förövare är män, och de flesta offer är kvinnor.

En aktuell svensk enkät- och registerundersökning som riktat sig till totalt 20 000 personer ger vid handen att 14 procent av kvinnorna och 5 procent av männen någon gång efter 18 års ålder utsatts för fysiskt våld eller hot om fysiskt våld i en pågående eller avslutad parrelation.¹ Detta ligger i linje med den bild som ges i en norsk studie från 2014, som anger att drygt nio procent av kvinnorna och nära två procent av männen hade utsatts för allvarligt fysiskt våld av en partner. När det gäller sexuellt våld av en partner hade 5,5 procent av kvinnorna och 0,5 procent av männen utsatts för detta.²

Denna genusdimension är central för att förstå orsakerna till att våldet fördelar sig som det gör, och den är också central för att förstå vilka konsekvenser våldet får inte bara för det enskilda offret utan också för människors föreställningar om vad de ska vara rädda för. Mäns våld mot kvinnor är det mest extrema uttrycket för de värderingar som upprätthåller föreställningen att kvinnors frihet och integritet är mindre värd än mäns. Fysiskt och psykiskt våld, eller hot om våld, används som medel för makt, kontroll och underordning.

Därför är insatserna för att motverka våld i nära relationer en av de allra mest prioriterade jämställdhetsfrågorna. Ett samhälle där individens utsatthet för våld avgörs av könet kan aldrig vara fullt ut jämställt.

Medvetenheten om denna genusdimension ska samtidigt inte osynliggöra andra former av våld i nära relationer. För den enskilda individen är våldet och kränkningen lika förödande oavsett kön. Offer för våld i samkönade relationer ska inte osynliggöras på grund av medvetet eller omedvetet heteronormativt tänkande. De brottsoffer som är män ska inte osynliggöras på grund av att de är i minoritet.

¹ Nationellt centrum för kvinnofrid: *Våld och hälsa. En befolkningsundersökning om kvinnors och mäns våldsutsatthet samt kopplingen till hälsa*. NCK-rapport 2014:1.

² Siri Thoresen och Ole Kristian Hjemdal (red.): *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Rapport nr 1 2014.

Varje brottsoffer behöver ses som den individ hen är och bemötas utifrån sin egen situation. Därför behöver insatserna till offer för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld och förtryck utformas så att inte vissa grupper står utan hjälp. Det behövs ett tydligt hbtq-perspektiv, och likaså medvetenhet om att vissa brottsoffer kan vara särskilt utsatta på grund av sin personliga situation. Detta gäller bland annat äldre, personer med funktionsnedsättning samt personer med dåliga kunskaper i svenska.

Genusdimensionen i våldet i nära relationer får inte bli ett svepskäl för kollektivt tänkande. Här finns en avgörande skillnad mellan liberal feminism och vissa former av vänsterfeminism. Varje individ, oavsett kön, har ett ansvar att reflektera över och bli medveten om de mekanismer som ligger bakom att så många fler kvinnor än män utsätts för våld i relationer. Men skulden för det våld som utövas ligger hos den som slår – inte hos kollektivet.

På motsvarande sätt är det av yttersta vikt att ha en tydlig analys av hedersrelaterat våld och förtryck. Av ideologiska skäl eller av missriktad välvilja förekommer det fortfarande – särskilt på politikens vänsterkant – att mekanismerna bakom denna form av våld osynliggörs eller att det öppet förnekas att hedersrelaterat våld och förtryck ens existerar som en särskild företeelse.

Ett sådant förnekande är förödande, och leder bara till att offren osynliggörs. Hedersrelaterat våld och förtryck har givetvis nära kopplingar till våld mot kvinnor, men drabbar också unga män. Det bakomliggande värdesystemet involverar hela familjen och släkten, och tar sig uttryck i olika slags kontroll och maktutövning som ofta bygger på att många deltar. Föräldrarna utfärdar förbud mot att träffa kamrater, bröder kontrollerar beteendet i skolan, släktingar deltar i förhandlingar om vem offret ska bli bortgift med och så vidare.

Även om hederstraditioner är särskilt utbredda i vissa geografiska områden eller bland människor som har sin härstamning därifrån är det viktigt att betona att de i sig inte har någonting med religion eller etnicitet att göra. Det är genom kunskap, synliggörande och reflekterande debatt som traditioner förändras. Också här måste alla former av kollektivt skuldbeläggande motverkas, samtidigt som företeelsen inte sopas under mattan.

Mycket har hänt sedan Alliansregeringen, på Folkpartiets initiativ, år 2007 lade fram den första nationella handlingsplanen för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.³ År 2010 följdes den upp med en särskild handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.⁴ I denna rapport lägger vi fram ett antal förslag på hur vi vill gå vidare.

³ Regeringens skrivelse 2007/08:39.

⁴ Regeringens skrivelse 2009/10:229.

Jourverksamhet för våldsutsatta – ett åtagande för hela samhället

Att få hjälp som våldsutsatt i den egna relationen, eller som utsatt för hedersrelaterat våld, kan bokstavligen handla om liv eller död. Hur hjälpen ser ut och vilka som står för insatserna kan se olika ut, men det enskilda brottsoffret måste kunna lita på att hjälpen finns där när den verkligen behövs.

En ovärderlig del av det stöd som ges till våldsutsatta kvinnor och deras anhöriga ges i dag via de ideella kvinno- och tjejjourerna och andra jourverksamheter, såsom brottsofferjourer. I många fall kan de ideella verksamheterna också nå ut till våldsoffer som av olika skäl inte vågar ta kontakt med en myndighet. En del kan dra sig för att berätta för socialtjänsten vad de utsätts för, eftersom socialtjänsten då kan öppna en utredning i ärendet.

Vår principiella utgångspunkt är att jourverksamhet för våldsutsatta är en del av det samhälleliga åtagandet, oavsett om jourerna drivs i offentlig eller ideell regi. Vi ser det därför som självklart att det offentliga ska ge ett stabilt och långsiktigt stöd till kvinnojourer och andra jourverksamheter. Detta är lika självklart som att kommunerna inte får abdikera från sitt eget ansvar och överlåta på de ideella krafterna att erbjuda den hjälp som kommunerna själva borde kunna svara för.

Detta leder oss till slutsatsen att alla kommuner ska ha samverkan med en lokal jour, antingen i den egna kommunen eller i samverkan med andra. Eftersom de ideella jourerna bygger på personers eget engagemang kan det inte förutsättas att det kan finnas jourer i alla kommuner. Men däremot ska det vara kommunernas ansvar att verka för samarbetsavtal med jourverksamheter i närområdet och att erbjuda ekonomiskt stöd.

Detta är viktigt både för att förbättra våldsutsatta kvinnors möjligheter att söka hjälp oavsett om de vill börja med att kontakta kommunen eller en ideell kraft. Men det är också viktigt för att stärka kvinno- och tjejjourernas finansiering.

Kvinn- och tjejjourer får i dag bidrag från det allmänna via flera olika kanaler, och både statliga och kommunala pengar kan ges. Även om stödet har byggts ut på senare år är det fortfarande ett problem att få en tillräckligt långsiktig och stabil finansiering. Vi anser t.ex. att det är direkt olämpligt att vissa kommuner fattar bidragsbeslut ett år i taget till jourverksamhet. De samlade resurserna till finansiering av jourverksamhet måste öka.

Det behövs också en bredare översyn, i samverkan med företrädare för jourerna, för att skapa ett mer långsiktigt och enhetligt system där kvinno- och tjejjourer i hela landet får mer likvärdiga förutsättningar. Detta är en strategisk fråga för att den individ som är utsatt för våld i den egna relationen eller hedersrelaterat förtryck ska kunna få stöd och hjälp, i hela landet och på det sätt som hon eller han själv efterfrågar.

Fler jourlägenheter och skyddade boenden

Den som utsatts för våld i relationen eller hedersrelaterat våld behöver ofta få skydd från fortsatt brottslighet genom att komma till ett annat boende, till exempel en jourlägenhet eller ett skyddat boende.

Termernas användning varierar, men oftast syftar begreppet skyddat boende på ett boende med personal som har relevant utbildning och erfarenhet. En jourlägenhet behöver däremot inte ha någon bemanning av utbildad personal.⁵

Socialstyrelsen framhåller att varje kommun vid behov ska kunna erbjuda tillfälligt boende till våldsutsatta vuxna, ungdomar som har utsatts för våld eller andra övergrepp av sin partner samt ungdomar som har utsatts för hedersrelaterat våld. Boendet som erbjuds den skyddssökande bör även vara lämpligt för eventuella medföljande barn, oavsett ålder och kön.⁶

Över 4 000 vuxna och 2 700 medföljande barn tillbringade minst en natt på skyddat boende år 2011 för att få en fristad från våld. Nästan alla vuxna var kvinnor, men det fanns också cirka 70 män som detta år fick skyddat boende.⁷

Det är den kommunala socialnämnden som har det yttersta ansvaret för att tillhandahålla skyddat boende för våldsutsatta och deras barn. I socialtjänstlagen framhålls tydligt ut att det ligger i socialnämndens ansvar att ge brottsoffer stöd och hjälp och att socialnämnden särskilt ska beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Socialnämnden ska också särskilt beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvarar för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver.⁸

Kommunen kan i sin tur lämna över genomförandet av insatser till en enskild aktör, t.ex. en kvinnojour, om det finns en överenskommelse. Om det bedöms att en våldsutsatt kvinna behöver skyddat boende kan alltså kvinnojouren erbjuda detta. Det yttersta ansvaret för att insatsen ges, och att den håller tillräcklig kvalitet, ligger dock hos kommunen.

De flesta kommuner erbjuder skyddat boende för kvinnor som är utsatta för hot eller våld, men inte alla. I vissa fall driver kommunen ett eget skyddat boende men i majoriteten av fallen drivs dessa av ideella föreningar, vanligtvis kvinnojouren. Vid en inventering 2012 fann Socialstyrelsen totalt 206 skyddade boenden i landet. Ungefär hälften av Sveriges kommuner saknade tillgång till skyddat boende i

⁵ Se t.ex. Socialstyrelsens öppna jämförelser 2014 över kommunernas stöd till brottsoffer.

⁶ Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer (SOSFS 2014:4).

⁷ Socialstyrelsen 2013: *Fristad från våld – en vägledning om skyddat boende*, s. 7.

⁸ Socialtjänstlagen 5 kap. 11 §.

den egna kommunen. 71 procent av boendena drivs av ideella organisationer, 8 procent av privata aktörer och 21 procent av kommunerna själva.⁹

Totalt fanns det i Sverige år 2012, enligt Socialstyrelsens siffror, 1 098 platser för vuxna och 1 288 platser för medföljande barn på de skyddade boendena. Men tillgången till skyddade boenden är mycket ojämnt fördelad över landet, och det tillhör vardagen att kvinnor nekas plats på skyddat boende helt enkelt på grund av platsbrist.

Socialstyrelsen konstaterar att platserna inte räcker till alla som söker plats. Även från kvinnojourernas håll pekas på att det finns en påtaglig brist på platser och att detta gäller såväl jourlägenheter som skyddade boenden. Bristen skapar i sin tur dålig genomströmning eftersom det inte finns några lediga lägenheter att gå vidare till.

Roks, den ena riksorganisationen för kvinno- och tjejjourer, beräknar att deras medlemsjourer under 2013 avvisade minst 2 212 personer på grund av platsbrist. Det är en tydlig ökning från tidigare år: siffran för år 2011 låg på 1 366 personer och siffran för 2010 på drygt 1 000.

Tar man hänsyn till invånarantalet är tillgången till platser på skyddat boende som bäst i Gotlands län, som kan erbjuda motsvarande 38 platser för vuxna per 100 000 invånare, och i Västra Götalands län som kan erbjuda 18 platser för vuxna per 100 000 invånare. Sämst är tillgången i Västmanlands, Hallands och Kalmar län, som bara kan tillhandahålla 3 till 4 platser för vuxna per 100 000 invånare.

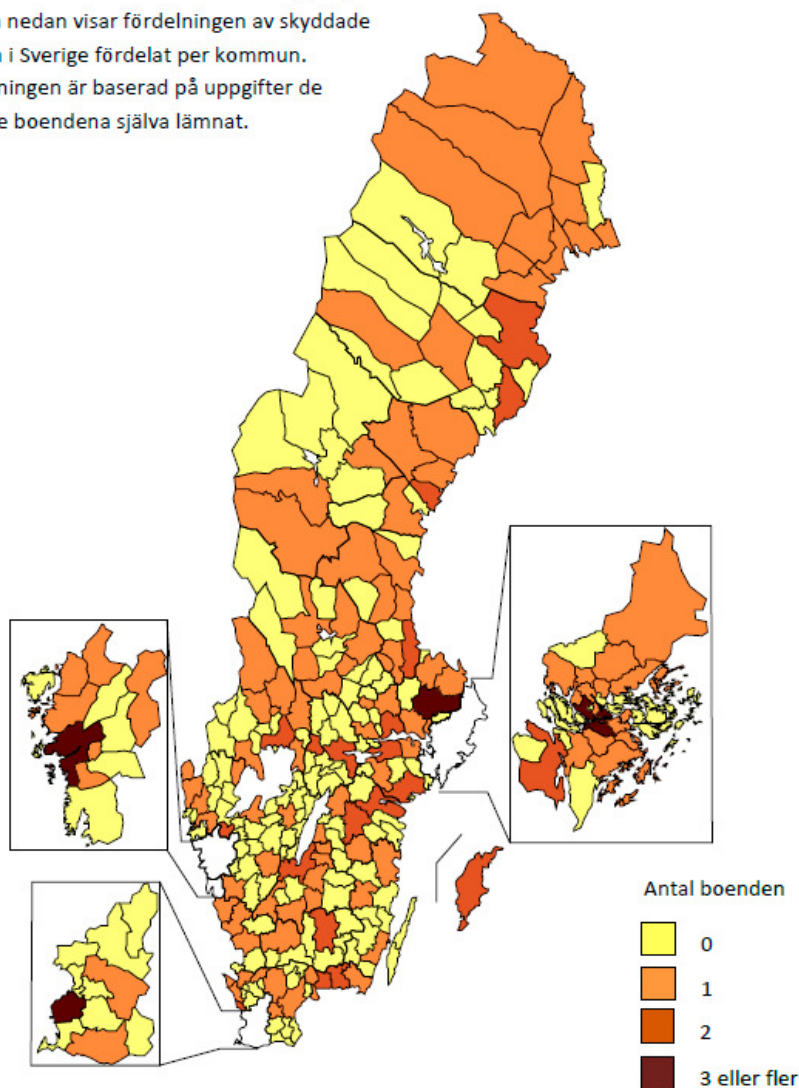
Dessa siffror på länsnivå visar dock inte den lokala bilden. Även i Västra Götalands län finns t.ex. stora variationer. Kartbilden på nästa sida visar Socialstyrelsens bedömning av tillgången till skyddat boende. Det ska dock nämnas att kommuner på olika håll i landet samarbetar om skyddade boenden, vilket gör att kartan inte nödvändigtvis ger en rättvisande bild av situationen i den enskilda kommunen.¹⁰

⁹ Socialstyrelsen 2013: *Kartläggning av skyddade boenden i Sverige*, s. 11 f.

¹⁰ <http://www.socialstyrelsen.se/SiteCollectionDocuments/skyddade-boenden-i-sverige-per-kommun.pdf>

Skyddade boenden i Sverige per kommun

Kartorna nedan visar fördelningen av skyddade boenden i Sverige fördelat per kommun. Kartläggningen är baserad på uppgifter de skyddade boendena själva lämnat.



Vi anser att mycket mer måste göras för att säkra tillgången till jourlägenheter och skyddade boenden. Kommunerna har huvudansvaret, men den totala bilden blir att kommunerna sammantaget inte lyckas få skapa tillräckligt många skyddade boenden för att täcka det faktiska behovet. Resultatet blir att misshandlade kvinnor, deras anhöriga och även våldsutsatta män lämnas utan det skydd de skulle ha behövt.

En bidragande orsak kan vara svårigheten att få en samlad bild. En våldsutsatt kvinna kan ofta behöva plats på ett boende i en annan kommun än där hon bott tidigare. Det mest relevanta är alltså inte exakt hur många platser som finns i var och en av de 290 kommunerna, utan att det överallt i landet finns tillräckligt många platser inom rimligt avstånd.

Vi vill förtydliga kommunernas ansvar att få fram platser på jourlägenheter och skyddade boenden, och att lagen om kommunernas bostadsförsörjningsansvar behöver skärpas. I dag föreskrivs att kommunerna varje mandatperiod ska fastställa riktlinjer för bostadsförsörjningen och att dessa ska grundas på en ”analys av den

demografiska utvecklingen, av efterfrågan på bostäder, bostadsbehovet för särskilda grupper och marknadsförutsättningar”.¹¹ Vi vill ändra skrivningen om ”bostadsbehovet för särskilda grupper” så att det tydligt framgår att kommunerna också ska analysera behovet av tillfälliga boenden för våldsutsatta och deras anhöriga. Eftersom bostadsförsörjningslagen också innehåller bestämmelser om länsstyrelsens ansvar att underlätta samordning mellan kommuner skapas goda förutsättningar för att analysen av behovet av jourlägenheter och skyddade boenden kan göras kommunövergripande. Denna samordning är särskilt viktig när det gäller stödet till offer för våld inom relationen eller hedersrelaterat våld, eftersom det tillfälliga boendet ofta behöver ligga i en annan kommun än där offret bor.

Men det behövs också bättre ekonomiska morötter från statens sida. Det är kommunerna som har det lokala ansvaret att erbjuda skydd, men det är en nationell uppgift att ge kommunerna tillräckliga förutsättningar. Årligen avsätts särskilda resurser i statsbudgeten för att utveckla stödet till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld, liksom särskilda resurser för att förbättra stödet till kvinnojourer m.m. Dessa medel kan bland annat användas till att möjliggöra skyddade boenden, och det finns också särskilda medel för skyddade boenden för personer som är utsatta för hedersrelaterat våld.

Vi vill att ett särskilt statsbidrag öronmärks för att skapa fler jourlägenheter och platser på skyddade boenden. Det kan ske genom att fler lägenheter reserveras inom det kommunala bostadsbeståndet, avtal med privata fastighetsägare eller köp av lägenheter. Inom ramen för detta bidrag ska också särskilda resurser finnas för att göra förbättringar i befintliga boenden. Det är till exempel angeläget att skyddade boenden har god tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Detta nya statsbidrag ska vara en utökning av det totala statliga stödet, och ska vara långsiktigt så att kommunerna och ideella och privata aktörer får goda planeringsförutsättningar.

Barnperspektivet behöver förstärkas. Det handlar om att skapa förutsättningar för fler skyddade boenden där barn kan bo, men det kan också handla om att trygga barnens möjlighet att gå i förskola och skola även om de behöver bo på annan plats. I en traumatisk och turbulent situation kan förskolan eller skolan vara en miljö som ger kontinuitet och trygghet. Det är därför särskilt viktigt att uppmärksamma barns situation när de behöver bo i jourlägenhet eller skyddat boende. Det kan handla om att se till att de tillfälliga boendena är barnvänliga till sin utformning, men det handlar också om så enkla saker som att fler barn kan behöva få skolskjuts från sin tillfälliga bostad för att kunna gå kvar i sin vanliga förskola eller skola.

¹¹ Lag (2000:1383) om kommunernas försörjningsansvar, 2 §.

Bygg ut den nationella hjälplinjen

Sedan 2007 drivs den nationella stödtelefonen Kvinnofridslinjen (020-50 50 50) på uppdrag av regeringen. Kvinnofridslinjen vänder sig till alla våldsutsatta kvinnor och deras närstående som behöver stöd och information om samhällets resurser i frågor som rör fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Även andra personer i kvinnornas närhet är välkomna att ringa, liksom personer som kommer i kontakt med våldsutsatta kvinnor i sitt arbete.

I genomsnitt besvaras cirka 25 000 samtal per år, och högst är trycket i samband med storhelger och semesterperioder. Även Kvinnofridslinjens webbplats är välbesökt och fungerar också som kunskapsbank i frågor som gäller våld i nära relationer.

Begreppet "kvinnofrid" associeras i det allmänna språkbruket främst till vuxna mäns våld mot vuxna kvinnor, och det är också denna form av våld som utgör tyngdpunkten i Kvinnofridslinjens verksamhet. Det kan observeras att kvinnofridsbrottet i svensk lag förutsätter att det är en man som är förövare: om en kvinna utsätts för upprepade kränkningar av sin kvinnliga partner är brottsrubriceringen alltså inte kvinnofridskränkning utan fridskränkning. Även om även män som utsätts för våld är välkomna att kontakta Kvinnofridslinjen är informationen tydlig om att Kvinnofridslinjen bara har begränsad kunskap om lokala hjälpmöjligheter.

Kvinnofridslinjen har byggt upp en välfungerande verksamhet som har blivit alltmer känd. Det är viktigt att detta tas tillvara och vidareutvecklas. Samtidigt är det också viktigt att ta ytterligare steg för att förbättra stödet för den som utsätts för fysiskt och psykiskt våld i den egna relationen. Det är också viktigt att skapa en bättre koppling mellan Kvinnofridslinjens verksamhet och det arbete som bedrivs för att nå ut till dem som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vi föreslår därför att Kvinnofridslinjen byggs ut till ett nationellt hjälpnummer i 11-serien för den som vill ha råd och hjälp på grund av att hen utsätts för våld och kränkningar i den egna relationen eller för hedersrelaterat våld och förtryck. Rent praktiskt skulle detta kunna ske genom att Kvinnofridslinjens jourtelefon integreras i en bredare stödverksamhet. Det etablerade begreppet Kvinnofridslinjen kan på så vis tillvaratas, samtidigt som det också byggs upp ett mer samlande begrepp som vänder sig även till t.ex. ungdomar och hbt-personer oavsett kön samt för män som är offer för våld inom relationen.

Skärpta lagar och utökad behandling till den som slår

Vi behöver också sätta ett tydligare fokus på våldsutövarna – oftast män – som står för våldet i nära relationer. Här krävs både straffskärpningar och andra rättspolitiska åtgärder, men också hjälp till den som vill bryta sitt eget destruktiva beteendemönster. Att fastslå detta är inte att bagatellisera våldet – den som har begått brott ska lagföras och få sitt straff genom rättsprocess. Men parallellt med detta måste också insatserna öka för att förebygga att samma person upprepar kränkningarna i framtiden.

Våld i den egna relationen måste ses som den grova brottslighet det är. Även om stora attitydförändringar har skett och förekommer det fortfarande alldeles för ofta att denna form av våld inte tas på tillräckligt allvar eftersom den sker inom hemmets fyra väggar. Överslättande beskrivningar som ”lägenhetsbråk” eller ”konflikter i äktenskapet” osynliggör våldets art, allvar och konsekvenser.

En särskilt allvarlig dimension av våld inom relationen är att det våld som begåtts oftast också utgör ett hot om fortsatt framtida våld, eftersom förövare och offer delar vardag. Det är viktigt att detta synliggörs vid hotbilda-bedomningar och beslut om skyddsåtgärder för den enskilde.

Lagstiftningen om kontaktförbud syftar till att skapa en ökad trygghet för den som utsatts för brott, men i dag fungerar lagstiftningen inte tillräckligt. Reglerna om kontaktförbud måste skärpas så att elektronisk fotboja normalt utdöms vid den strängare form av kontaktförbud som kallas för utvidgat kontaktförbud. Vi vill också att både hotbilden och offrets rätt till rörelsefrihet ska väga tyngre än idag, och därför måste fotboja kunna beslutas utan att gärningsmannen först brutit mot ett kontaktförbud, vilket är fallet i dag. Även området för kontaktförbudet ska ökas och kunna gälla en hel kommun – ett kommunalt vistelseförbud.

För den som döms för grova eller upprepade brott mot närstående ska det alltid finnas behandlingsprogram under fängelsetiden för att bryta det destruktiva beteendemönstret. Den som vägrar delta i behandlingsprogram ska inte vara aktuell för villkorlig frigivning efter två tredjedelar av fängelsetiden.

Det behöver också skapas ett separat nationellt hjälpnummer för män och kvinnor som är oroliga för sitt eget våldsagerande i nära relationer. Detta hjälpnummer ska, i likhet med dagens Kvinnofridslinjen, vara bemannat dygnet runt och ska fungera som en kontaktpunkt med möjlighet att slussa vidare till exempelvis socialjour eller kurator. Ett exempel på en nationell hjälplinje är brittiska Respect, som vänder sig till den som behöver information, råd och stöd för att upphöra med våld och kränkningar mot sin egen partner. Respect riktar sig till både män och kvinnor och har ett hbt-inkluderande arbetssätt.¹²

¹² Mer information finns på <http://www.respectphonenumber.org.uk/>

Många kommuner har byggt upp stödverksamheter för den som behöver bearbeta sitt eget destruktiva beteendemönster, och det finns även ideella verksamheter som gör viktiga insatser. För att stimulera detta vill vi, vid sidan av ett utökat stöd till kvinno- och tjejjourerna, också ha ett öronmärkt statsbidrag för stödverksamheter riktade till den som är motiverad att bryta ett destruktivt beteende i relationer. Vi vill också se att ökade resurser anslås till forskning kring insatser som syftar till att våldsutövare förändrar sitt beteende och upphör med att utöva våld.

Hedersrelaterat våld och förtryck en fråga för hela Sverige

Landets samtliga länsstyrelser har sedan 2004 i uppdrag att främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck (HRV). Kunskapen i att förebygga, upptäcka och förhindra hedersrelaterat våld och förtryck har ökat, och i många kommuner har det också antagits lokala handlingsplaner. Det förekommer att sådana handlingsplaner utarbetas i samverkan mellan kommunen och andra parter, t.ex. polisen, åklagarväsendet och frivilligorganisationer. Den sortens bredare samarbeten ska uppmuntras.

Av länsstyrelsernas och Socialstyrelsens tillsyn framgår att kunskap rörande hedersrelaterat våld och förtryck generellt har förbättrats i kommunerna. Men mycket återstår att göra, och framför allt behöver denna kunskap institutionaliseras och införlivas i kommunernas löpande verksamhet. Den som lever under hedersrelaterat förtryck ska inte för sitt stöd vara beroende av om hen har turen att bo i en kommun där det finns eldsjälär.

Vi anser att det nu är dags att förtydliga lagen så att det framgår att alla kommuner ska ha kompetens att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck, och ge hjälp åt personer som hotas av sådant våld och förtryck. Det naturliga är att göra detta genom en ändring i socialtjänstlagen.

Hur detta ska organiseras beror på de lokala förhållandena. Små och stora kommuner har givetvis helt olika förutsättningar, och situationens krav kan också variera. Vår generella utgångspunkt är dock att en framgångsfaktor är samarbete mellan kommuner. Ett exempel är Origo, det regionala stödcentrum som finns för de 26 kommunerna i Stockholms län och som vänder sig till personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Även Stockholm som är landets största kommun har alltså valt att vara med och bygga upp en verksamhet i samarbete med 25 andra kommuner. En naturlig ambition är att alla kommuner ska vara delaktiga i regionala stödcentrum av liknande slag.

Förbättrad HRV-kompetens i relevanta yrkesutbildningar

Under de senaste åren har regeringen beslutat om fortbildningsinsatser om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Det finns dock brister i arbetet med hedersrelaterat våld och det behövs vassare utbildningar. I de relevanta yrkesutbildningarna ska man efter genomgången utbildning ha den kunskap som behövs kring hedersrelaterat våld.

Idag finns bredare skrivningar i examensmålen för flertalet utbildningar, men med tanke på den ibland bristande kunskapen hos yrkesgrupper som möter våldsutsatta behöver vi vara tydligare. Ingen ska anses vara färdigutbildad innan man har kunskaper också om våld. Relevanta yrkesgrupper är exempelvis sjuksköterskor, kuratorer, psykologer, socionomer, poliser, jurister och lärare. Vi vill också göra kunskap om våld och hedersrelaterat våld och förtryck till obligatoriska inslag på grundutbildningarna för dessa yrkesgrupper.

Täpp till de sista luckorna i förbuden mot barn-, tvångs- och fullmaktsäktenskap

Lagstiftningen mot barnäktenskap, tvångsäktenskap och fullmaktsäktenskap har skärpts i flera steg, och med Folkpartiet som pådrivande kraft. Den senaste reformen gjordes den 1 juli 2014, då flera civilrättsliga och straffrättsliga lagändringar gjordes.

Alla möjligheter till dispens från 18-årsgränsen för att gifta sig är nu borta. Möjligheten att erkänna barnäktenskap och tvångsäktenskap som ingåtts utomlands har skärpts, så att det numera krävs ”synnerliga skäl”, vilket är lagens strängaste formulering. Samma krav gäller numera för möjligheten att erkänna äktenskap som ingåtts utomlands utan att båda parterna varit närvarande (fullmaktsäktenskap). Det har också införts ett skärpta krav på trossamfunden och deras vigselförrättare samt en utökad tillsyn över vigselverksamheten.

Vidare har två nya brottsrubriceringar införts, äktenskapstvång och vilseledande till tvångsäktenskapsresa. Äktenskapstvång består i att någon genom olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet förmår en person att gifta sig eller ingå en äktenskapsliknande förbindelse. Den som vilseleder eller lockar med någon på en utlandsresa i syfte att genomföra äktenskapstvång i ett annat land kan dömas för vilseledande till tvångsäktenskapsresa.

Dessa lagskärpningar är viktiga steg för att motverka extrema uttryck för hedersrelaterat tvång och förtryck. Men fortfarande finns det luckor.

Även efter lagändringarna finns det möjlighet för svenska myndigheter att erkänna barnäktenskap eller tvångsäktenskap som begåtts utomlands, om det finns synnerliga skäl. Vad som skulle kunna vara tillräckliga starka skäl är oklart, och regeringen överlät åt rättstillämpningen att utforma en praxis. Vi menar att detta är

olyckligt och att det i värsta fall kan locka fram en prejudikatsbildning som leder i helt motsatt riktning mot vad lagstiftaren avsåg.

Vi menar att det är viktigt att gå tillbaka till grundfrågan, som måste handla om hur den enskilda människans rätt till oberoende ska kunna tryggas. Vår slutsats är att det aldrig kan vara försvarbart att svensk lag skulle erkänna ett äktenskap som ingåtts utomlands genom tvång, eller som ingåtts med barn.

Att personer som hamnat i äktenskap under sådana former flyttar till Sverige får aldrig vara ett argument för svenska myndigheter och lagstiftare att kompromissa med de grundläggande principer om jämställdhet och individens okränkbarhet som vårt rättssystem vilar på. Av denna orsak föreslår vi att lagen ändras så att utomlands ingångna barnäktenskap, tvångsäktenskap eller fullmaktsäktenskap aldrig ska kunna erkännas i Sverige.

Vi vill också att försök till vilseledande till tvångsäktenskapsresa ska kriminaliseras. Denna bestämmelse skulle på grund av bevisvärigheter sannolikt sällan kunna användas i domstol, men det skulle ge en viktig preventiv signal till den som överväger att t.ex. försöka lura sitt barn att följa med utomlands för att där genomföra en vigsel.

Tydligare jämställdhetsperspektiv i samhällsinformation till nyanlända

Sverige ska vara en humanitär stormakt som erbjuder en fristad åt människor på flykt undan förföljelse och krig. Sverige ska också vara ett land där det finns goda möjligheter för den som mött kärleken att bygga en ny tillvaro med sin älskade.

Vi vill bygga ut samhällsorienteringen till nyanlända och ge den en tydlig jämställdhetsprofil. Detta är en integrationspolitisk fråga men i högsta grad också en jämställdhetsfråga, eftersom möjligheten att etablera sig i sitt nya land hänger på kunskapen om vilka rättigheter och möjligheter som finns. Den flyktinginvandring som sker till Sverige kommer huvudsakligen från länder där kvinnans ställning är svag eller extremt svag, och i många fall från regioner där hederstänkande är en del av den verklighet som människor tvingas leva i. Då är det också viktigt att landets nya invånare får rätt till kunskap om kvinnors rättigheter i Sverige.

Varje kommun är skyldig att se till att nyanlända erbjuds samhällsinformation om Sverige. I förordningen (2010:1138) om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare nämns kunskap om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna, den enskildes rättigheter och skyldigheter i övrigt, hur samhället är organiserat samt kunskap om praktiskt vardagsliv som utbildningens mål.

Samhällsorienteringen ska innehålla följande delar:

1. Att komma till Sverige.
2. Att bo i Sverige.
3. Att försörja sig och utvecklas i Sverige.
4. Individens rättigheter och skyldigheter.
5. Att bilda familj och leva med barn i Sverige.
6. Att påverka i Sverige.
7. Att vårda sin hälsa i Sverige.
8. Att åldras i Sverige.

Vi vill höja ambitionerna för samhällsorienteringen. Jämställdhet mellan kvinnor och män måste vara en av de grundläggande demokratiska värderingar som uttryckligen ska ingå i kunskapsmålet, och likaså bör jämställdhetsfrågor och synen på genus vara en av de delar som måste ingå i undervisningen.

I dag är undervisningen 60 timmar lång och obligatorisk för kommunerna att ordna, men frivillig för den enskilde. Den som deltar i en etableringsinsats enligt lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare kan dock bli av med sin etableringsersättning som hen inte deltar i samhällsorienteringen.

Vi vill höja ambitionerna så att samhällsorienteringen blir 120 timmar lång. Vi vill också pröva möjligheten att göra undervisningen obligatorisk att delta i för flyktingar och andra skyddsbehövande samt för den som invandrat till Sverige på grund av en kärleksrelation. Hur ett sådant obligatorium skulle kunna utformas behöver analyseras närmare.